

Postuum: Arjen Hoekstra
**'HIJ WAS BRILJANT,
 DIE VOETSTAP GAAT
 NIEMAND INVULLEN'**

Geheel onverwacht overleed Arjen Hoekstra eind vorig jaar. De hoogleraar stond wereldwijd bekend als geestelijk vader van de watervoetafdruk: de hoeveelheid water die we gebruiken voor onze producten en diensten. 'Iedereen in de internationale waterwereld wist wie Arjen Hoekstra was.'

TEKST DORINE VAN KESTEREN

BEELD ISTOCKPHOTO, UNIVERSITY OF TWENTE

Het was een totale, afschuwelijke schok: op 18 november werd Arjen Hoekstra onwel toen hij van zijn werk naar huis fietste. Een acute hartritmestoornis maakte een einde aan het leven van de hoogleraar Waterbeheer aan de Universiteit Twente. Slechts 52 jaar oud werd hij. Rick Hogeboom, die als docent aan dezelfde universiteit en directeur van het Water Footprint Network nauw met Hoekstra samenwerkte, kan het nu nog nauwelijks bevatten. "Deze klap dreunt door tot ver buiten de universiteit. In het online condoléanceregister staan honderden wensen, van mensen over de hele wereld, van de hoogste politieke en bestuurlijke niveaus. Iedereen in de internationale waterwereld wist wie Arjen Hoekstra was. Hij was briljant. Die voetstap gaat niemand invullen." Die voetstap gaat niemand invullen. Het is niet voor niets dat Hogeboom het zo formuleert. Hoekstra was namelijk de bedenker van het concept 'watervoetafdruk'. Hij lanceerde deze term in 1998 in zijn proefschrift en doelde ermee op de totale hoeveelheid water die nodig is om een product of dienst te maken. Vlees eten,

melk of frisdrank drinken, kleding kopen: het kost allemaal water. Een paar concrete voorbeelden: een kopje koffie (130 liter), een liter frisdrank (100 liter) en een spijkerbroek (10.000 liter). In totaal legt het consumptiepatroon van de westerse mens beslag op zo'n 4.000 liter water per dag.

Vernieuwend

“De watervoetafdruk is een middel om het watergebruik te onderzoeken dat nodig is voor onze voedsel- en energievoorziening. Wereldwijd. Hoeveel water vraagt de productie van vlees, zuivel, graan, groente en fruit? Wat wordt waar verbouwd? Waar wordt elke soort energie opgewekt?” legt Hogeboom uit. Omdat de productie vaak ergens anders plaatsvindt dan de consumptie, bracht Hoekstra ook de exportlijnen in kaart. “Het ging hem om de hele waardeketen. Arjen gaf wateroverwegingen een plek in het bredere debat over economie en internationale handel. Zo heeft hij het waterbeheer, dat tot dan toe primair als een lokale kwestie werd gezien, een mondiale component gegeven. Dat was vernieuwend.”

De onderzoeken van Hoekstra raakten aan thema's als duurzaamheid en (her)verdeling. Hoewel hij zich bij voorkeur bij de feiten hield en het politieke oordeel aan anderen liet, vond hij wel dat voedsel en energie

een te grote claim leggen op land en water. Met onder meer als gevolg dat het grondwaterpeil zakt en meren en rivieren droogvallen.

Een ander opmerkelijk feit dat hij presenteerde: bijna de gehele watervoetafdruk van Nederlanders – 95 procent – ligt buiten Nederland. En de helft daarvan nog eens in gebieden die lijden onder droogte. ‘Wij, bewoners van een waterrijk land, met een nat klimaat, souperen het water uit verre gebieden op’, zei Hoekstra eens in een interview. Hij wierp daarbij lastige vragen op. ‘Moeten wij willen dat een groot deel van het land en water in Nederland wordt gebruikt voor veevoer – voor vlees – en zuivel – voor de export? En dat we daardoor zelf geen graan meer kunnen verbouwen, dat we vervolgens deels uit waterschaarse gebieden moeten halen?’

Aanvankelijk was de watervoetprint vooral voer voor wetenschappers; Hoekstra publiceerde erover in tal van wetenschappelijke tijdschriften. Maar in de loop der jaren brak het concept door de universiteitsmuren heen. “Multinationals begonnen aan te kloppen bij Arjen. Een bedrijf als Coca Cola bijvoorbeeld gebruikt suiker als voornaamste ingrediënt. Die suiker komt van Nederlandse suikerbieten maar ook van suikerriet uit Mozambique. Coca Cola begreep dat afhankelijkheid van droge productiegebieden een risico inhoudt voor de bevoorradingsketen.” Ook overheden begonnen interesse te tonen. “In sommige landen, zoals Spanje, wordt de watervoetafdruk inmiddels gebruikt om beleid te maken.”

Water Footprint Network

Met de groeiende populariteit van de waterafdruk in de niet-academische wereld besloten Hoekstra cum suis in 2007 om een aparte organisatie op te richten: het Water Footprint Network. “Ons doel is om onze wetenschappe-

lijke kennis over de watervoetafdruk bruikbaar te maken voor overheden, bedrijven, ngo's en het brede publiek, nationaal en internationaal. Even waren we gevestigd in Den Haag, maar omdat we het directe contact met de universiteit misten, zijn we onlangs weer terugverhuisd naar Enschede.” Hoekstra was voorzitter van de Raad van Toezicht van het Water Footprint Network. Vier keer per jaar was er formeel overleg, maar Hogeboom sprak hem dagelijks. “Onze kantoren lagen drie deuren van elkaar, dus iedere lunchpauze was een vergadering, bij wijze van spreken. Arjen had enorme betekenis voor het Water Footprint Network. Hij was in staat om grote mondiale ontwikkelingen en zijn visie op de toekomst te vertalen in concrete doelen voor de organisatie.”

Tweede drama

In het voorjaar van 2019 kreeg Hoekstra een financiële bijdrage van 2,5 miljoen euro van de European Research Council. Een prestigieuze subsidie: de kans dat een aanvraag wordt gehonoreerd is slechts 10 procent en Hoekstra kreeg ook nog eens het maximale bedrag voor zijn project. Het geld was bedoeld voor het onderzoek ‘Earth@lternatives’, dat zich richt op de vraag hoeveel land en water wereldwijd nodig zijn voor de productie en consumptie van voedsel en energie.

Helaas bleek het Europese onderzoeksgeld gebonden te zijn aan de persoon van Hoekstra. Met andere woorden: Brussel ziet er nu vanaf. Hogeboom: “Op de dag van Arjens overlijden hadden we een kick-off-meeting met alle medewerkers van het onderzoek. De stemming was feestelijk. En moet je nu eens kijken: Arjen is er niet meer, een zeer belangwekkend onderzoek gaat niet door en we moeten het team ontmantelen. Een tweede drama.”•